

Anne Suvela
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2022

SIJAISVANHEMPIEN KOKEMUKSIA PURKAUTUNEISSA LASTENSUOJELUN PERHEHOIDON SIJOITUKSISSA

TIIVISTELMÄ

Anne Suvela

Sijaisvanhempien kokemuksia purkautuneissa lastensuojelun perhehoidon sijoituksissa

Sivuja 45 ja liitteitä 2

Syksy 2022

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää sijaisvanhempien kokemuksia purkautuneissa lastensuojelun perhehoidon sijoituksissa sekä heidän saamansa tukea sijoituksen aikana ja purkautumisen yhteydessä. Tutkimuksen tarkoituksena oli nostaa esiin myös pysyvyyden merkitys huostaanotetun lapsen elämässä ja sijaisperheiden tuen rooli tästä näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastateltavia perhehoitajia oli viisi. Tutkimuksessa selvitettiin mitkä tekijät ovat johtaneet lapsen sijoituksen purkautumiseen, mitä tukea sijaisperhe on tilanteessa saanut ja miten sijoituksen purkautuminen olisi voitu estää. Tutkimus analysoitiin käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tulosten perusteella oli nähtävissä, että sijoituksen purkautumiseen vaikuttivat yhtä aikaa monet tekijät. Kolme pääryhmää taustatekijöistä olivat sijoitettuun lapseen, yhteistyöverkoston ja sijaisperheen elämäntilanteeseen liittyvät tekijät. Kahdessa viimeksi mainitussa ryhmässä esiin nousseet asiat eivät olleet niin yhtenäisiä kuin lapseen liittyvissä tekijöissä. Lapsiin liittyviä tekijöitä olivat lapsen psyyken ja käyttäytymisen ongelmat sekä tarve aikuisen jatkuvalla läsnäololle. Yhteistyöverkoston liittyviä tekijöitä olivat yhteistyöongelmat suhteessa sosiaalityöntekijöihin ja lapsen syntymävanhempiin. Sijaisperheeseen liittyvissä tekijöissä kaikille yhteinen tekijä oli sijaisvanhempien kokemus siitä, että muut lapset perheessä jäivät vaille tarvitsemaansa huomiota yhden vaatiessa intensiivistä hoitoa. Muita tekijöitä olivat muun muassa muutokset perheiden kokoonpanossa.

Tutkimuksen osallistuneet perhehoitajat olivat hyvin sitoutuneita tehtäväänsä, ja päätös luopua lapsesta oli vaikea ja vei vuosia. Tuella on suuri merkitys perhehoitajan jaksavuuteen. Avainasemassa on perheen yksilöllisiin tarpeisiin oikea-aikaisesti annettu tuki.

Asiasanat: lastensuojelun perhehoito, sijaisperheiden tuki, sijoituksen purkautuminen

ABSTRACT

Anne Suvela

The experiences of foster parents in the broken placement of a child

45 pages and 2 appendices

Autumn 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The aim of the study was to find out the experiences of the foster parents in the broken placement of a child in family care and the support they received. The purpose of the study was also to highlight the importance of persistence in the life of a child and the role of support for foster families from this perspective.

The study was conducted as a qualitative study. A theme interview was used as a method of data collection. There were five interviewees. Research questions were what factors have led to the dismantling of the child's placement, what support has been offered and how the dismantling could have been prevented. The study was analysed using the theory-guided content analysis.

The results show that many factors were confluent at the same time. In this study, three main groups of background factors were found. They were the factors related to the child, the factors related to the cooperation network and the factors related to the situation of the foster family. The issues raised in the latter groups were not as coherent as the child-related factors. The factors related to the child were the problems of the child's psyche and behaviour and the need for the constant presence of an adult. The factors related to the cooperation network were cooperation problems in relation to social workers and the child's parents. In factors related to the foster family, a common factor was the experience of the foster parents that other children in the family were left without the care because one of the children needs such intense care. Other factors were changes in the composition of foster families.

This study shows that family carers seemed very committed to their mission and the decision to give up the child was difficult and took years. Support is of great importance to the well-being of the foster parent. The key is the individual support in the right time.

Keywords: family care in child welfare, broken fostering placement, support of the foster family

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LASTEN SUOJELU JA SIJOITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE	7
2.1 Lastensuojelu	7
2.2 Viimesijaisena toimenpiteenä huostaanotto	8
2.3 Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle	10
2.4 Sijaishuoltopaikan muutos	11
3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO	12
3.1 Sijaisperheiden ennakkovalmennus	14
3.2 Vanhemmuus perhehoidossa	15
3.3 Sijaisperheen tukeminen	18
4 PERHEHOIDON KIPUKOHTIA	20
4.1 Haastavia tilanteita sijaisperheissä	20
4.2 Sijoitus lapsen näkökulmasta	22
5 TARKOITUS JA TAVOITTEET	24
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
6.1 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu	25
6.2 Aineiston keruu	26
6.3 Sisällönanalyysi	27
7 TULOKSET	28
7.1 Sijoituksen purkautumiseen vaikuttavia tekijöitä	28
7.2 Sijaisperheiden saama tuki	32
7.3 Sijoituksen purkautumisen estäminen ja purkautumisen merkitys	34
8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS	35
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	38
10 POHDINTA	40
LÄHTEET	43

LIITE 1 Teemahaastattelurunko.....	46
LIITE 2 Infokirje haastateltaville	47

1 JOHDANTO

Lastensuojelun sijaishuollossa elävät lapset ja nuoret ovat yhteiskunnallisesti huomion arvoinen asia. Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on ollut jatkuvassa nousussa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Osa sijoitetuista lapsista ja nuorista elää lastensuojelulaitoksissa ja osa sijoitetaan perhehoitoon. Perhehoito on nykyisin ensisijainen sijaishuollon muoto Suomessa.

Perhehoidon tarkoitus on tarjota lapselle turvallinen perhe-elämä sekä mahdollisuus kiintymykseen läheisten ja pysyvien ihmissuhteiden kautta. Lapselle yritetään etsiä hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava perhe. Sijoittavan kunnan tehtävä on seurata ja valvoa perhehoidon onnistumista.

Suurin osa perhehoitoon sijoitetuista lapsista saa perheessä korjaavia kokemuksia ja saa kasvaa samassa sijaisperheessä aikuisuuteen asti. Välillä päädytään tilanteeseen, että lapsen on muutettava pois sijaisperheestä, vaikka sijaishuollon tarve jatkuu.

Opinnäytetyössäni tutkin perhehoitajien kokemuksia tilanteessa, jossa lapsen sijoitus syystä tai toisesta päättyy heidän perheeseensä. Sijaishuoltoapaikan muutos jättää jälkensä kaikkiin osapuoliin. Toimin itsekin perhehoitajana ja olen pohtinut, mitä kaikkea taustalla voi olla, että tällaiseen ratkaisuun päädytään. Haastattelen perhehoitajia ja tuon esiin heidän kokemuksiaan sekä tuen tarpeita kyseisessä tilanteessa. Sijaisperheen vanhempia on pitkään kutsuttu sijaisvanhemmiksi. Perhehoitolain myötä on yleistynyt perhehoitaja termi. Tässä työssä käytän molempia nimityksiä.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda esiin tekijöitä, jotka vaikuttavat sijoituksen purkautumiseen sekä tilanteessa esiin nousevia tuen tarpeita perhehoitajien näkökulmasta. Tavoitteena on myös lisätä tietoa ja ymmärrystä pysyvyyden merkityksestä huostaanotetun lapsen elämässä ja sijaisperheiden tuen roolia tästä näkökulmasta.

2 LASTEN SUOJELU JA SJOITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE

Jokaisella lapsella on kansainvälisestikin tunnustetut oikeudet erityiseen suoje-
luun, turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja mo-
nipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelun tehtävä on turvata lapsille nämä oikeu-
det. Lastensuojelun perustehtäviä ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen,
vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä.
(Taskinen, 2007, s. 10.)

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun tarve voi syntyä perheessä monenlaisista syistä. Usein syynä
ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat. Myös lapsi itse voi käyttäy-
tymisellään vaarantaa oman kehityksensä esimerkiksi laiminlyömällä koulun-
käynnin tai käyttämällä päihteitä. Ongelmallinen tilanne perheessä voi olla tila-
päinen tai toistua jopa sukupolvelta toiselle. Lapsen vanhemmat kantavat ensisi-
jaisen vastuun lapsestaan. Vanhempien velvollisuus on huolehtia lapsen hyvin-
voinnista. Heidän vastuullaan on kasvatusta sekä huolenpito ja lastensuojelulain
mukaan yhteiskunnan on tuettava vanhempia tässä tehtävässä. Myös silloin kun
viranomaiset toteuttavat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on päätöksiä teh-
täessä huomioitava vanhempien oikeus päättää lapsiensa kasvatuksesta. (L
417/2007.)

Lastensuojelutyötä ohjaa lastensuojelulaki. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa
lastensuojelun lainsäädännön valmistelusta ja ohjauksesta. Laissa lastensuojelu
määritellään laajemmin kuin vain lastensuojelutoimenpiteinä. Lastensuojelulain
kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2007 lakiin määriteltiin ennaltaehkäi-
sevä lastensuojelu. Varsinaista lastensuojelun tarvetta ehkäistään lapsen hyvin-
vointia edistävillä toimilla ja ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan perheille apua
riittävän varhain. Tässä työssä mukana ovat muun muassa neuvola, varhaiskas-
vatus ja koulu. Näiden palvelujen piirissä voidaan antaa erityistä tukea jo ennen,
kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana. (Mitä on lastensuojelu, i.a.)

Jos lapsen hyvinvoinnista herää huoli, on syytä ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin. Lastensuojelulla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Lastensuojelutarpeen arvioinnissa kartoitetaan perheen tilanne. Työskentelyä koordinoi tehtävään nimetty lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan laatimalla lapselle asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelmaan kirjataan perheen kanssa yhdessä suunnitellut ja sovitut avohuollon tukitoimet. Näitä voivat olla esimerkiksi perhetyö ja taloudellinen tuki. Jos avohuollon tukitoimet osoittautuvat riittämättömäksi, kuuluu lastensuojelun toimenpiteisiin myös lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen. Kiireelliseen sijoitukseen joudutaan tilanteessa, jossa lapsi on välittömässä vaarassa ja muita mahdollisuuksia huolehtia lapsen turvallisuudesta ei ole. Yläraja kiireellisen sijoituksen kestolle yhdellä viranhaltijan tekemällä päätöksellä on 30 vuorokautta. Tässä määräajassa on päätettävä, jatkuuko sijoitus, lopetetaanko se tai tehtävä päätös huostaanotosta. (Mitä on lastensuojelu, i.a.)

2.2 Viimesijaisena toimenpiteenä huostaanotto

Huostaanotto on Suomessa vakiintunut ja viimesijaisin keino turvata lapsen huolenpito ja kasvatustilanteessa, jossa vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsesta yhteiskunnan vaatimalla tavalla. Vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy huostaanotossa viranomaisille. (Huostaanotto, 2020.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen useammassa artiklassa on turvattu lapsen oikeus elää yhdessä perheensä kanssa. Lapsen ja vanhempien perhe-elämää suojataan myös Euroopan ihmisoikeuksien sopimuksessa. Huostaanotolla puututaan niin lapsen kuin perheenkin perus- ja ihmisoikeuksiin. Huostaanotossa samalla rajoitetaan näitä oikeuksia ja toisaalta pyritään suojaamaan lapsen kohdalla oikeutta välttämättömään huolenpitoon. (Araneva, 2018, s.113–114.)

Lapsi voidaan erottaa vanhemmistaan, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Voidaan ajatella, että lapsella on oikeus tulla huostaan otetuksi huostaanoton edellytysten täytyessä. Lastensuojelulaki säätelee huostaanoton

perusteita ja edellytyksiä. Huostaanottoon voidaan ryhtyä myös vastoin kohteena olevan henkilön suostumusta. (Huhtanen, 2016, s. 33–51.)

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla vastaavalla tavalla (Huostaanotto, 2020.) Huomioitavaa on, että lapsen todelliseksi suojelemiseksi huostaanotto tulisi tehdä ennen kuin lapsen terveys on jo todellisuudessa vaarantunut tai kehitys viivästynyt. Edellytysten perustana on, että vaaran tulee olla vakavaa ja samalla uhan tulee olla konkreettista ja todellista. (Saastamoinen, 2010, s. 22–24.)

Huostaanotto ja sijaishuolto voidaan kuitenkin järjestää vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Tarkoitus ei ole ennen huostaanottoa kokeilla kaikkia mahdollisia tukitoimia. Tukitoimet arvioidaan asiakassuunnitelmassa lapsen ja perheen tilanteeseen sopiviksi ja tukea antaviksi. Tukitoimia voi pitää riittämättöminä, jos niiden avulla ei pystytä ongelmia korjaamaan. Vanhemmat voivat myös kieltäytyä vastaanottamasta tarjottua tukea ja tässä tapauksessa voidaan tukitoimet todeta sopimattomiksi. (Saastamoinen, 2010, s. 22–24.)

Huostaanotolle ei ole säädetty tarkkaa enimmäiskestoja vaan se on voimassa toistaiseksi. Huostassa pidon ajanakin sosiaalityöntekijöiden tulee työskennellä perheen yhdistämistä ja lapsen kotiin palaamista kohti. Huostaanoton perusteita on tarkistettava säännöllisesti. Edellytysten olemassaoloa tarkistetaan asiakassuunnitelman yhteydessä viranhaltijan toimesta tai kun asianosaiset hakevat huostassa pidon lopettamista. Päätös lopettaa huostassa pito vaatii yhtä huolellista harkintaa kuin päätös huostaanotostakin. Huostassa pito on lopetettava heti, kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Edellytyksenä lopettamiselle on, että kodin olosuhteet ovat olennaisesti parantuneet ja tilanne on vakaata riittävän pitkään. Samalla on arvioitava, onko sijaishuollon päättäminen

lapsen edun mukaista, vaikka huostaanoton alkuperäiset perusteet eivät enää olisi ajankohtaisia. Merkitystä on sijaishuollon kestolla, lapsen mielipiteellä ja lapsen kiintymyssuhteilla niin sijaishuoltoonpaikkaan kuin vanhempiinsa. Huostaanotto lakkaa suoraan lain nojalla lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Saastamoinen, 2010, s. 23–39; Huostaanotto, 2020.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisee lastensuojelutilaston kaksi kertaa vuodessa. Vuonna 2020 huostassa olleiden lasten määrä pysyi lähellä edellisen vuoden tasoa. Huostaanotettuja lapsia oli 11 386. Uusia huostaanottoja tehtiin vuoden aikana 1 688. Se oli 9 % vähemmän kuin vuonna 2019. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2021.)

2.3 Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Muu lapsen tarpeiden edellyttämä tapa on sijoittaminen sukulais- tai lähiverkostoperheeseen. Myös tilanteessa, jossa huoltajat kieltävät lapsen tarvitseman välttämättömän lääketieteellisen hoidon lapsi voidaan sijoittaa hoidon turvaamiseksi terveydenhuollon yksikköön. (L 417/2007; Araneva, 2018, s. 130–132.)

Kodin ulkopuolelle oli vuoden 2020 aikana sijoitettuna kaikkiaan 19 086 lasta ja nuorta. Kasvua edelliseen vuoteen oli vain +0,4 %. Laitoksissa oli sijoitettuna 30 % ja ammatillisissa perhekodeissa 10 % prosenttia huostassa olleista lapsista. Yli puolet (56 %) oli perhehoidossa. Perhehoitoon sijoitetuista lapsista joka seitsemäs (743) oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021.)

Sijaishuollon tarkoitus on turvata lapsen edun mukainen huolenpito ja kasvatus. Sijaishuoltoonpaikkaa valitessa päätöksen tulisi perustua huolelliseen lapsen edun arviointiin ja vaihtoehtojen vertailuun. Palvelujen kilpailutus tai käytettävissä

olevat resurssit eivät ole perusteita jättää yksittäisen lapsen edun arviointia vähemmälle huomiolle. Lastensuojelulaissa säädetään seikoista, jotka on huomioitava valinnassa. Lapsen edun ohella valintaa ohjaavat huostaanoton syyt ja lapsen tarpeet. Sijaishuoltopaikassa on vastattava huostaanoton tarpeista johtuviin lapsen fyysisiin, henkisiin, emotionaalisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen läheisten ihmissuhteiden säilymiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Tilanteessa, jossa kaikki perheen lapset ovat sijaishuollon tarpeessa, on sisarukset sijoitettava lähtökohtaisesti samaan paikkaan. Lapselle kuuluu oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä. Sijaishuoltopaikan on sijaittava maantieteellisesti niin, että etäisyys ei muodostu esteeksi yhteydenpidolle. Mahdollisuuksien mukaan on myös huomioitava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (Araneva, 2018, s. 135–143.)

Lapsen vanhemmat säilyvät lapsen huoltajina myös sijaishuollon aikana. Heillä on huoltajan oikeudet tietyin rajoituksin. Tavoitteena on, että vanhemmat ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voivat sopia lapsen asioista hyvässä yhteistyössä. Sijoituksen onnistumisen kannalta tämä on ensiarvoisen tärkeää.

Sijaishuollossa lapsen hoitoon ja kasvatukseen kuuluvat arjesta huolehtiminen ja perushoito. On myös huolehdittava lapsen oikeuksien toteutumisesta sijoituksen aikana. Oikeus tavata sosiaalityöntekijää, saada tietoa omasta tilanteestaan sekä oikeus käyttövaroihin ja tarvitsemiinsa palveluihin. Työskentelyn tulee olla lapsilähtöistä ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa. (Hoito ja kasvatustilanne sijaishuollossa, i.a.)

2.4 Sijaishuoltopaikan muutos

Sijaishuollon järjestämisellä pyritään turvaamaan pysyvyys ja jatkuvuus lapsen elämässä. Toistuvista sijoituksista aiheutuu lapselle turvattomuutta ja ne ovat haitaksi hänen kehitykselleen. Yksi keino ehkäistä muutoksia on sijoituksen huolellinen valmistelu. Sijoituksen aikana sijaishuoltopaikan olosuhteet tai lapsen tarpeet voivat kuitenkin muuttua. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi sijoituksen aikana säännöllisesti lapsen saamaa hoitoa ja kasvuympäristön

turvallisuutta. Jos sijaishuoltoapaikan olosuhteissa tai kasvatuskäytännöissä havaitaan puutteita, ne pyritään korjaamaan tuella, ohjauksella ja neuvonnalla. Jos puutteita ei korjata kohtuullisessa ajassa tai muuten todetaan että, sijaishuolto- paikka ei enää vastaa lapsen tarpeita tai ole hänen etunsa mukainen, lastensuojeluviranomaiset joutuvat muuttamaan lapsen sijoituspaikkaa. Tästä on tehtävä päätös. (Sijaishuoltoapaikan muuttaminen, i.a.)

Asian osaisilla on oikeus tulla kuulluksi sijaishuoltoapaikan muuttamista koskevassa asiassa. Alle 12-vuotiaan lapsen mielipide on selvitettävä ennen päätöksentekoa. Lastensuojeluasioissa myös perhehoitajaa pidetään asianosaisena lapsen ja huoltajien lisäksi. Asema perustuu perhehoitajan toteuttamaan vanhemmuuteen ilman huoltajuutta ja siihen, että perhehoitaja asuu yhdessä lapsen kanssa. Kuulemisessa viranomaiset esittävät perustelut toimenpiteeseen ryhtymiselle. Asiaan voi ottaa kantaa lausumalla mielipiteensä ja esittämällä ratkaisuun vaikuttavia selvityksiä. Lastensuojelussa suullinen kuuleminen on muodostunut käytännössä pääsäännöksi. Suullisessa kuulemisessa viranomainen kirjaa kuultavan mielipiteen, käsityksen ja esitetyt selvitykset asiakirjoihin. Asianosaiset voivat toimittaa viranomaisille myös kirjallisia selvityksiä. (Araneva, 2018, s. 328–333.)

Päätös sijaishuoltoapaikan muuttamisesta voidaan tehdä, vaikka asianosaiset vastustaisivat sitä. Päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta 30 vuorokauden aikana päätöksen tiedoksisaannista. Hallinto-oikeuden päätökseen voi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. (Sijaishuoltoapaikan muuttaminen, i.a.)

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidossa voi olla

lapsi, ikäihminen, kehitysvammainen tai mielenterveyskuntoutuja. Uudistettu perhehoitolaki tuli voimaan vuonna 2015. Perhehoitolaissa säädetään perhehoitopaikan yleisistä laatuvaatimuksista, perhehoitajien koulutuksesta, hoidettavien enimmäismäärästä, toimeksiantosopimuksesta, hoitopalkkiosta ja kustannusten korvaamisesta. (L 263/2015.)

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee perhehoitoa koskevan lainsäädännön ja vastaa yleisestä ohjauksesta ja kehittämisestä. Kunnan sosiaali- ja terveystoimen tehtävä on hyväksyä perhekodit, tehdä toimeksiantosopimus perhehoidosta sekä sijoittaa asiakkaat perhekotiin. Perhehoitoliitto ry on perhehoidon asiantuntijajärjestö, joka tukee perhehoitajien toimintaa alueellisten yhdistysten kautta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tuottaa tietoa perhehoidosta lähinnä sosiaalialan ammattilaisia varten. (Perhehoito, i.a.)

Lastensuojelun perhehoito on ollut vuodesta 2012 lähtien ensisijainen sijaishuollon järjestämisen muoto. Ensisijaisuus ei kuitenkaan voi tarkoittaa, että lapsi automaattisesti sijoitetaan perhehoitoon. Tilanne pitää aina arvioida lapsen edun näkökulmasta. Huomioitava on lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen yksilölliset tarpeet sekä muut lapsen edun arviointiin vaikuttavat tekijät. (Araneva, 2021.) Lastensuojelulain muutoksen voimaantulon jälkeen perheisiin sijoitettujen lasten määrä on kasvanut. Vuoden 2011 lopussa huostassa olleista lapsista 49 % oli perhehoidossa, kun taas vuonna 2020 osuus oli 56 % (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2021).

Sijaisperheessä lapsi saa elää perheen jäsenenä tavallisessa kodissa, jossa hänen on mahdollista muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita. Perheen arki ja ihmissuhteet ovat monelle traumatisoituneelle lapselle parasta ”hoitoa”. Hän saa mallin turvallisesta perhe-elämästä ja oppii elämän perusasioita. Tätä kautta lapsen luottamus aikuisiin korjaantuu ja vahvistuu. Pysyvien hoitajien merkitys on sitä suurempi mitä nuoremasta lapsesta on kyse. Parhaimmillaan lapsi solmii sijaisperheeseen elinikäiset suhteet, jotka tukevat häntä myös aikuisiässä. (Perhehoitoliitto, i.a.-a.)

3.1 Sijaisperheiden ennakkovalmennus

Sijaisperhetoimintaa harkitsevan perheen ottaessa yhteyttä perhehoitoa järjestävään toimijaan käynnistetään yhteistyö usein vierailulla perheen kotona. Tällä vierailulla käydään läpi perheen elämäntilanne ja alustavasti sijaisperhetoimintaan liittyviä käytäntöjä. Jo tässä vaiheessa on hyvä selvittää mahdollisia esteitä sijaisperheeksi ryhtymiselle. Perheen vanhempien iällä on merkitystä riippuen siitä, minkäikäistä lasta perheeseen toivotaan. Pyrkimyksenä on, ettei sijoitettavan lapsen ja sijaisvanhempien ikäero ole yli 45 vuotta. Perheiltä pyydetään nähtäväksi rikostaustaselvitys. Sijaisperheiksi tarvitaan monenlaisia perheitä. Sijaisperhettä tarvitsevat lapset ovat erilaisia ja tavoitteena on löytää lapselle paras mahdollinen perhe. (Sijaisvanhemmaksi, i.a.-a.)

Perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava Perhehoitolain edellyttämä ennakkovalmennus ennen tehtävään ryhtymistä. Valmennusta tarjoavat perhehoitoa järjestävät kunnat tai kuntayhtymät sekä yksityiset palveluntuottajat. Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa (L 263/2015 6. §). Tärkeintä uudessa sijaisperheessä on, että se pystyy tarjoamaan tasapainoisen ja turvallisen kodin, vastaa lapsen tarpeisiin ja sitoutuu tehtäväänsä tarvittavaksi ajaksi. Tämä edellyttää, että perheen omat ihmissuhteet ovat kunnossa. Myös vanhempien terveyden ja voimavarojen on oltava riittävät lapsen hoitamiseen. Erittäin tärkeää on perheen valmiudet tehdä yhteistyötä lapsen vanhempien ja viranomaisverkoston kanssa. (Sijaisvanhemmaksi, i.a.-a.)

Suomessa yleisesti käytetty valmennusmalli on PRIDE valmennus, joka on ollut käytössä vuodesta 1995. PRIDE-valmennukseen kootaan ryhmä sijaisvanhemmuutta suunnittelevia perheitä. Valmennus on 4–6 kuukautta kestävä prosessi, joka koostuu ryhmätapaamisista ja niihin liittyvistä kotitehtävistä sekä perhekohtaisista tapaamisista. Perheen vahvuuksia ja kehittämistarpeita arvioidaan koko prosessin ajan suhteessa sijaisvanhemmuudessa tarvittaviin viiteen valmiuteen. (Pesäpuu, i.a.-a.) Valmiudet esitetään kuvassa 1.

Kuva 1. Sijais-ja adoptiovanhempien viisi valmiutta (Pesäpuu, i.a.-b)

Valmiudet perustuvat sijoitettujen lasten tarpeisiin. Osallistujat ja valmentajat tekevät yhdessä arvioinnista kirjallisen loppuraportin. Arviointi auttaa perhettä tekemään tietoon perustuvan päätöksen. Ennakkovalmennuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on ehkäistä sijoitusten purkautumisia riittämättömän tiedon ja valmentautumisen takia. Yhteiseen arviointiin kirjataan myös perustelut, mikäli perhettä ei voida hyväksyä sijaisperheeksi. PRIDE-valmennuksessa kouluttajina toimivat aina lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja kokenut sijaisvanhempi yhdessä. (Sijaisvanhemmaksi, i.a.-b; Pesäpuu, i.a.-a.)

3.2 Vanhemmuus perhehoidossa

Sijaisperheitä on monenlaisia. Yhden vanhemman perheitä, sateenkaariperheitä, lapsettomia pariskuntia, perheitä, joissa on lapsia ja perheitä, joiden biologiset lapset ovat jo itsenäistyneet. Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiiveista on tehty paljon tutkimuksia. Leena Valkosen tutkimuksessa sijaisvanhemmiksi ryhtymisen syiksi esitettiin kaikkiaan parikymmentä syytä ja useimmilla syitä oli enemmän kuin yksi. Tässä tutkimuksessa lapsettomuus ja auttamisen halu nousivat useimmin mainituiksi syiksi. Sijaisvanhemmuuden kautta joihinkin perheisiin haluttiin lisää lapsia tilanteessa, jossa omiakin oli, mutta toivomuksista huolimatta lisää ei ollut syntynyt. Auttamisenhalun oli saattanut laukaista jokin taustatekijä, kuten toinen sijaisperhe, toimiminen tukiperheenä tai työskentely lasten parissa. Yksittäisinä syinä tutkimushaastatteluihin oli mainittu omien lasten muuttaminen pois, toimeentulonäkökulma, työn mielenkiintoisuus ja halu elämänmuutokseen.

(Valkonen, 2014, s. 59–63.) Hyvin samanlaiset tulokset saatiin kyselyssä, jonka Pelastakaa Lapset toteutti vuonna 2009 omassa toiminnassaan mukana oleville sijaisperheille, sijoitetuille lapsille, heidän syntymävanhemmilleen ja lapsen asioita hoitaville sosiaalityöntekijöille (Marjomaa & Laakso, 2010, s. 44).

Rakkaus, turvallisuus ja tavallinen arki olivat kolme yli muiden nousutta teemaa kysyttäessä mikä on tärkeintä sijaisvanhempana olemisessa. Rakkauteen liittyivät huolenpito ja välittäminen. Haastatteluissa sijaisvanhemmat korostivat myös kiintymystä, läheisyyttä ja sitoutumista. Ilon aiheiksi sijaisvanhemmat nimesivät itse lapset ja heidän kehittymisensä, yhteiset hetket sekä yhteisen tekemisen. (Valkonen, 2014, s. 74, s. 92.) Hyvää sijaisvanhemmuudessa oli Pelastakaa Lapset järjestön kyselyyn vastanneiden mielestä ilo lapsen kasvun seuraamisesta, kodin tarjoaminen sitä tarvitsevalle ja elämän sisällön rikastuminen (Marjomaa & Laakso, 2010, s. 46).

Haasteita sijaisvanhemmuuteen tuovat lapsen käyttäminen, yhteistyövaikeudet syntymävanhempien kanssa sekä tuen puute. Lapsen aggressiivinen käytös, tunteiden säätelyn vaikeudet, valehtelu sekä murrosikäisten lasten päihdekokeilut koeteltivat sijaisvanhempia. Lasten vaikeudet näkyivät myös päivähoitossa ja koulussa ja jotkut sijaisvanhemmat toivat esiin, miten voimia vievää olivat päivittäiset negatiiviset viestit. Huolta herätti myös omien lasten asema konfliktien täyttämässä arjessa. Syntymävanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyi jatkuvaa huolta yhteydenpidon vaikutuksista lapseen. Erityisen raskaana sijaisvanhemmat olivat kokeneet luottamuksen puutteen suhteessa viranomaisiin. Sijaisvanhemmillä saattoi olla tunne, ettei heitä uskottu heidän kertoessaan sijaisperheen arjesta tai he eivät luottamuspuolan vuoksi uskaltaneet edes kertoa ongelmista perheessä. (Valkonen, 2014, s. 94–95.)

Amerikkalaiset psykologit ovat tutkineet sijaisvanhempien sitoutumista ja sen vaikutuksia lapsen kehitykseen. Ihmisvauva on täysin riippuvainen hoivaajastaan ja evoluution historiassa lapsen hengissä pysyminen on edellyttänyt sitoutunutta vanhempaa. Artikkelissaan *The Role of Caregiver Commitment in Foster Care* (Dozier ym., 2007) tutkijat tarkastelevat sitoutumista kiintymyssuhdeteorian

näkökulmasta ja painottavat hoivaajan sitoutuneisuuden merkitystä yhtenä keskeisenä tekijänä lapsen terveen kehityksen kannalta.

Kiintymyssuhdeteorian yhteydessä ei suoraan tuoda esille sitoutumista. Teorian kehittäjä on brittiläinen psykiatri John Bowlby. Varhaisissa tutkimuksissaan nuorisorikollisten parissa hän kiinnitti huomiota omistautuneen hoitajan puuttumiseen ja sitä kautta nuorten kyvyttömyyteen solmia merkityksellisiä ihmissuhteita (Bowlby, 1944). Myöhemmin kiintymyssuhdeteorian kehittämisessä korostui kiintymyssuhteen laatu. Kiintymyssuhdeteoria kuvaa ihmisen synnynnäistä tarvetta toisen ihmisen läheisyyteen ja taipumusta muodostaa syviä tunnesiteitä läheisiin ihmisiin. Hoivaajan ja vauvan suhde muodostaa vauvan mieleen sisäisiä malleja, joita ihminen toistaa tiedostamattaan myöhemmissä ihmissuhteissaan. (Bowlby, 1951.)

Amerikkalaispsykologit palasivat uudestaan Bowlbyn muotoilemiin sitoutuneisuuden ja omistautumisen käsitteisiin tutkiessaan sijaishuollossa eläviä pieniä lapsia. Heidän havaintojensa perusteella sijoitetun lapsen on voitava luottaa hoitajansa motivaatioon pitää yllä pysyvää suhdetta. Tutkijat nostivat esille muutamia tekijöitä, joiden havaitsivat vaikuttavan sitoutumiseen. Omistautuminen uudelle sijoitetulle lapselle oli yhteydessä hoidettavien lasten määrään. Sitoutuminen oli vähäisempää niillä perhehoitajilla, jotka olivat hoitaneet monia sijoitettuja lapsia. Lapsiin liittyvistä tekijöistä tärkeimpiä olivat lapsen ikä sijoituksen alkaessa ja lapsen käytösongelmat. Pienenä sijoitettujen lasten sijaisvanhemmat olivat sitoutuneimpia kuin isompana sijoitettujen. Tutkimuksessa vakavista käytösongelmista kärsiviä lapsia hoitavat näyttäytyivät heikommin sitoutuneina kuin lievistä ongelmista kärsivien lasten sijaisvanhemmat. Tutkijat eivät kuitenkaan pitäneet viimeisintä havaintoa täysin selvänä. Epäselväksi jäi, vaikuttivatko käytösongelmat sitoutumiseen vai sitoutuminen käytösongelmiin vai oliko kyseessä joku muu tekijä. Tämän tutkimuksen havaintojen mukaan sijaisvanhempien sitoutuneisuus kertoo suhteen vakaudesta ja sen perusteella voi ennakoida kuinka pitkään lapsi pysyy hoidossa sijaisperheessä. Vakaut suhteet sijaisperheeseen tukevat sijoitettujen lasten selviytymistä myöhemmin itsenäisesti elämässä. (Dozier ym., 2015, s. 220–234.)

3.3 Sijaisperheen tukeminen

Sijoittajakunta vastaa tuen järjestämisestä perhehoitajille. On tärkeää tukea perhehoitajan jaksamista ja osaamista haastavassa tehtävässä. Tätä kautta tuetaan samalla lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön ja pysyviin olosuhteisiin. Perhehoitajan tarvitsema tuki määräytyy yksilöllisesti ja siihen vaikuttaa suuresti hoidettavan lapsen tilanne. Tuen järjestäminen on lakisääteistä ja tuen muodot kirjataan toimeksiantosopimukseen. Tietoa eri tukimuodoista annetaan jo valmennusvaiheessa. (L 263/2015.)

Perhehoitajalle nimetään vastuutyöntekijä. Perhehoitolain 15 § mukaan perhehoitajalle on järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää (L 263/2015). Käytännössä työntekijä on monesti sama kuin sijoitettavan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Joissakin kunnissa myös sosiaaliohjaaja nimetään tuen järjestämisen vastuutyöntekijäksi.

Tukimuodot voidaan jaotella taloudelliseen tukeen sekä tiedolliseen ja emotionaaliseen tukeen. Lisäksi on hyvä sopia millaista konkreettista apua perhehoitaja saa arjesta selviytymiseen ja työssä jaksamiseen. Tuen eri muodot limittyvät toisiinsa. Esimerkiksi koulutustilaisuudet tarjoavat perhehoitajalle koulutussisällön lisäksi myös mahdollisuuden vertaistukeen tai kotiin järjestetty lastenhoitoapu mahdollistaa koulutukseen lähtemisen.

Taloudellinen tuki pitää sisällään perhehoitajalle maksettavan hoitopalkkion ja perhehoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisen. Elatusvelvollisuutta sijaisvanhemmilla ei ole, joten lapsen päivittäisten menojen kattamiseksi perhehoitajalle maksetaan kulukorvausta. Sen lisäksi voidaan harkinnanvaraisena myöntää tukea lapsen lomanvietosta, harrastuksista ja harrastusvälineistä aiheutuviin kustannuksiin. (Perhehoitoliitto, i.a.-b.) Leena Valkosen haastattelututkimuksessa mukana olleet perhehoitajat pitivät yksimielisesti palkkion ja kulukorvauksen maksamista tarpeellisena. Summien riittävydestä oltiin eri mieltä. Suhde maksettuihin palkkioihin oli riippuvainen sijoitettujen lasten määrästä ja tarvitsevuudesta sekä sijaisvanhemman halusta jäädä kotiin tai käydä työssä kodin ulkopuolella. (Valkonen, 2014, s. 54–56.)

Tiedollinen tuki on valmennusta ja koulutusta. Perhehoitajien täydennyskoulutus on tärkeää hoidon onnistumisen kannalta. Koulutus on perhehoitolain mukainen oikeus, mutta se voidaan nähdä myös perhehoitajan velvollisuutena. Koulutusta tulee tarjota sekä yleisiin että erityisiin tiedon tarpeisiin. (Perhehoitoliitto i.a.-b.) Sijaisvanhemmat ovat käyneet eri tahojen järjestämässä koulutuksissa liittyen esimerkiksi lapsen kehitykseen ja traumoihin. Ymmärrystä ja apua lapsen kanssa etsitään myös kirjallisuudesta. (Valkonen, 2014, s. 48.)

Emotionaalista tukea on mahdollista saada työnohjauksesta, mentorilta, vertaisryhmistä tai parisuhdekurssilta. Tärkeintä tukea sijaisvanhemmat kokevat saavansa työnohjauksesta ja erilaisista perhehoitajien ryhmistä (Valkonen, 2014, s. 51). Työnohjaus on luottamuksellista ja vuorovaikutuksellista oman tehtävän tutkimista, arviointia ja kehittämistä. Työnohjaus voi toteutua yksilötyönohjauksena, perhehoitajaparin yhteisenä työnohjauksena tai ryhmätyönohjauksena. Mentori-toiminta on perhehoidossa kehittyvä tukimuoto. Mentorisuhteessa kokenut, tehtävään koulutuksen saanut perhehoitaja kuuntelee, tukee ja ohjaa uutta sijaisvanhempaa erilaisissa arjen tilanteissa ja kysymyksissä. Mentorointi on tavoitteellista ja määräaikaista. Siitä tehdään kirjallinen sopimus sijoittajaorganisaation kanssa. (Perhehoitoliitto, i.a.-b.)

Valkosen tutkimuksessa muutamat sijaisvanhemmat kertoivat omien sukulaistensa ja ystäviensä olevan tärkeitä tukijoita. Sijaisvanhemmuuteen saadun tuen lisäksi tutkimuksessa tuotiin esiin yhteistyötahoja, joista on saatu tukea sijoitetulle lapselle. Tällaisia olivat muun muassa terapiat, perheneuvola ja perhetyöntekijät. Joidenkin kohdalla lähiympäristöstä oli löytynyt yllättäen tukea, kuten naapurin lastenhoitoapu tai naapuriyrityksen tarjoama työ sijoitetuille nuorille. (Valkonen, 2014, s. 51–53.)

4 PERHEHOIDON KIPUKOHTIA

Moni sijaisperhe aloittaa tehtävänsä motivoituneena ja hyvin valmennettuna. He ovat varautuneet siihen, että jonkinlaisia vaikeuksia on odotettavissa. Tästä huolimatta traumatisoituneen lapsen hoitaminen voi yllättää. Jokaisella sijoitetulla lapsella on takanaan ainakin kaksi traumaattista tapahtumaa; tapahtumat, jotka ovat johtaneet huostaanottoon, sekä sijoituksen myötä eroon joutuminen syntymäperheestä. Varhaiset kokemukset vaikuttavat lapsen kasvuun, kehitykseen ja käyttäytymiseen. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä herkemmin traumat ja kaltoinkohtelu vaurioittavat lapsen aivotoimintaa ja keskushermostoa. (Sinkkonen, 2015, s. 149–150.) Sijoitus itsessään on riittävä tukitoimi vain harvoille. Suurin osa sijoitetuista lapsista tarvitsee paljon tukea sijoituksen jälkeenkin.

4.1 Haastavia tilanteita sijaisperheissä

Sijoitetun lapsen kotiutuminen uuteen perheeseen vie aikansa. Tullessaan hän samalla suree aikaisemman perheensä menetystä. Lapsi kokee eroon joutumisen yleensä hylkäämisenä. Vaikka monessa sijaisperheessä yhteinen taival alkaa jonkinlaisella kuherrusvaiheella, sitä yleensä seuraa vaihe, jossa lapsen käytös koetaan hankalaksi. Lapsi voi tiedostamattaan yrittää provosoida sijaisvanhempia ottamaan hylkääjän roolin. Jos sijaisperheen motiiveina on ollut sääli ja empatia, voi lapsen herättämät hankalat tunteet tulla yllätyksenä. Hyväntekijä pettyy lapseen odottaessaan kiitollisuutta antamastaan hyvästä hoidosta. Myös yritykset tuntea ja toimia kuten omien lasten kanssa tai kuten joku ihannevanhempi, ovat usein tuhoon tuomittuja.

Monessa yhteydessä puhutaan sijaisperheistä tavallisina perheinä, mutta ilmaisu on harhaan johtava. Tavallisissa perheissä harvemmin joudutaan kohtaamaan sellaista mikä koskettaa monia sijaisperheitä, kuten oikeusprosesseja, kotoa karkailua, pohdintaa pystyykö jatkamaan tämän lapsen vanhempana tai jatkuvaa epävarmuutta siitä saako elää lapsen kanssa aikuisikään asti. (Laurila, 2019, s. 7–8.)

Yksi perhehoidon suurimpia haasteita on hoivata lasta, jonka perusturvallisuus on hauras ja kiintymyssuhdemalli on rakentunut turvattomaksi. Lapsi saattaa torjua aikuisen hoivan tai käyttäytyä hyvin takertuvasti. Lapsi ei välttämättä osaa eritellä läheisiä vaan on hyvin estoton vuorovaikutuksessaan kenen tahansa kanssa. Siinäkin tapauksessa, että lapsi on kykenemätön kiintymään sijaisvanhempiin, hänen etunsa on saada jatkaa samassa sijaisperheessä. Näin voidaan tukea pysyvyyttä lapsen elämässä. Sijaisvanhemmat tarvitsevat tällaisessa tilanteessa tukea omien tunteidensa käsittelyssä ja heidän täytyy opetella asennoitumaan tehtävänsä eri tavalla kuin tavalliseen vanhemmuuteen. (Laurila, 2019, s. 23; Sinkkonen, 2015, s. 148–164.)

Monissa sijaisperheissä on arkipäivää erilaisissa terapioiden käynti ja lapsen lääkityksen hoitaminen. Norjalaisessa tutkimuksessa tuli esiin, että noin puolella 6–12 vuotiaista sijoitetuista lapsista oli yksi tai useampi psykiatrinen diagnoosi. Näistä yleisimpiä olivat tunne-elämän häiriytyneisyys, ADHD, käyttäytymishäiriö ja reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö. Norjan laki mahdollistaa raskaana olevien naisten tahdonvastaisen hoidon, joten raskauden aikaisen alkoholin käytön vaurioittamia lapsia ei tutkimuksessa tullut esiin siinä määrin kuin vastaavassa tutkimuksessa Suomessa tulisi. (Laurila, 2019, s. 8–9.) Sijoitettujen lasten erilaiset käytöshäiriöt kuormittavat perheen arkea ja voivat aiheuttaa sijaisvanhemmissa neuvottomuutta. Käytöshäiriöille on ominaista impulsiivinen käytös. Lapset pitkästyvät helposti, toimivat miettimättä seurauksia ja ovat hyvin uhkarohkeita. Tämä johtaa päivittäisiin kahnauksiin niin muiden lasten kuin aikuistenkin kanssa. Tyypillistä on myös, ettei lupauksilla ole mitään arvoa ja valehtelemaan pystytään silmää räpäyttämättä. (Laurila, 2019, s. 26–27.)

Sijaisvanhempien on tärkeää huolehtia omasta jaksamisestaan. Jaksamista tukee, jos sijaisvanhemmat ymmärtävät lapsen käytöksen olevan seurausta sopeutumisyrityksistä turvattomassa kasvuympäristössä. Avain asemassa on sijoittajan taholta saatu vahva tuki. Parhaimmillaan yhteistyösuhde on pitkä ja luottamuksellinen ja sijaisvanhemmat voivat huoletta pyytää apua ennen kuin harkitsevat vaativasta sijoituksesta luopumista. Jos sijoituksen katkeamisen uhka voidaan ottaa puheeksi jo varhaisessa vaiheessa, pystytään oikeilla tukitoimilla purkautuminen ehkä estämään.

Koska perheen vuorovaikutussysteemi on mutkikas, joskus on vaikea arvioida, miksi tilanne sijaisperheessä kriisiytyy. Syyksi voidaan esittää jotakin, joka oikeasti kuvaa tilannetta tai sitten todelliset syyt saattavat jäädä pimentoon tai niitä ei edes tiedosteta. Tästä syystä kriiseihin ei aina löydy oikein kohdistettua ja oikea-aikaista tukea. Toisinaan sijoituksen purkaminen voi olla ainut vaihtoehto tai se voi olla myös paras ratkaisu tilanteeseen. (Laurila, 2019, s. 21.)

4.2 Sijoitus lapsen näkökulmasta

Samalla kun sijaishuollolla pyritään turvaamaan lapselle mahdollisuus hänen kehitystään tukevaan kasvuympäristöön, sillä vaikutetaan koko hänen loppu elämänsä. Tutkimukset sijaishuollon vaikutuksista eivät tue näkemystä, että tavoitteet olisi saavutettu onnistuneesti. Huostassa olleet lapset erottuvat aikuisina ikätovereistaan mm. koulutuksellisten ja taloudellisten tekijöiden osalta. (Puustinen-Korhonen & Pösö, 2010.) Tutkimusten mukaan sijaishuolto sellaisenaan ei välttämättä paranna lapsen tilannetta vai onko kyse siitä, että huostaanotto ja sijoitus on tehty liian myöhään, jotta lapsen suojeleminen olisi tosiasiasa toteutunut.

Perhehoidon vahvuus on kodinomaiset olosuhteet ja läheiset ihmissuhteet. Sijoitetun lapsen näkökulmasta tilanne on ristiriitainen. Kati Hämäläinen haastatteli 2012 tutkimuksessaan 8–12-vuotiaita sijoitettuja lapsia ja selvitti heidän kodille ja perhesuhteille antamia merkityksiä. Haastatelluilla lapsilla oli kokemuksia monista eri kodeista ja kodista toiseen siirtymisen mukanaan tuomista suurista elämänmuutoksista. Lapset antoivat kodille kaksijakoisia merkityksiä. Turvattomuuden tunteesta huolimatta entiseen kotiin liitettiin läheisyyden ja kiintymyksen tunteita ja toisaalta turvallisuus sijaiskodissa ei taannut pelkkiä myönteisiä tunnekokemuksia. Vaikka sijaiskoti tarjosi lapsille monia hyviä kokemuksia joskus runsaastikin, lapset kokivat sijaiskodin jotenkin vajaan. Lapset olivat tietoisia siitä, että paluu joskus voisi olla mahdollinen ja heillä oli kokemus vieraudesta ja väliaikaisuudesta. Tässä tutkimuksessa haastatelluilla lapsilla ei ollut kokemusta pysyvästä kodista, vaikka osa koki sijaiskodin pysyvämmäksi kuin aikaisemmat kodit. Osalla oli myös kokemus useasta sijaishuoltopaikasta. Lapset toivovat

paluuta entiseen ja tätä toivetta ylläpidetään lastensuojelun sijaishuollon väliaikaisuutta korostamalla. Todellisuudessa se on väliaikaista vain pienen osan kohdalla. (Hämäläinen, 2012.)

Sijaishuollon vaikutuksia on tarkasteltu myös tänä vuonna julkaistussa erittäin laajassa Suomessa tehdyssä tutkimuksessa. Sariaslan työtovereineen (2022) toteutti seurantatutkimuksen, jossa tarkasteltiin yli 850 000 suomalaislasta. Tutkimuksen kohteena olleista lapsista 3,4 % oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle 15 vuoden ikään mennessä. Sijoituksia kodin ulkopuolelle oli näillä lapsilla keskimäärin kaksi ja sijoituksen keston mediaani oli 1.3 vuotta. Tutkimuksessa verrattiin sijoitettuja lapsia heidän sisaruksiinsa, joita ei ollut sijoitettu. Tuloksista selvisi, että lapsuudessaan sijoitettuna olleet aikuiset eivät pärjänneet elämässään yhtä hyvin kuin kotona asuneet sisaruksensa, vaikka molemmat olivat kasvaneet saman perheen vaikutuspiirissä. Sijaishuollon piirissä olleilla oli korkeampi riski aikuisuudessa mm. mielenterveyshäiriöihin, päihdeongelmiin ja väkivaltarikollisuuteen.

Tutkimuksessa verrattiin myös saman perheen lapsia, joista osa oli ollut sijoitettuna laitokseen ja osa perhehoitoon. Laitokseen sijoitetuilla riski erilaisiin ongelmiin aikuisiässä oli suurempi kuin sijaisperheissä asuneilla. Heikko terveys ja toimijuus aikuisena oli yhteydessä myös toistuviin sijoituksiin. Tutkijoiden johtopäätös oli, että sijaishuollon pitäisi olla viimesijainen vaihtoehto. Resursseja tulisi ohjata lasten hoivan vahvistamiseen, laitossijoitusten vähentämiseen sekä pysyvyyden parantamiseen sijaishuoltopaikoissa. (Jussila ym., 2022.)

Kaiken edellä mainitun jälkeen on hyvä muistaa, että riskien lisäksi jokaisella lapsella, myös sijoitetulla, on vahvuuksia ja voimavaroja. Lapsi tulee ennen kaikkea nähdä ainutkertaisena yksilönä, ei vain sijoitettuna lapsena, jonka elämää riskitekijät varjostavat.

5 TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni aihe liittyy ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja huoleen lasten hyvinvoinnista. Lapsuuden kokemukset heijastuvat aikuisiän hyvinvointiin. Lastensuojelun avulla pyritään takaamaan parhaat mahdolliset edellytykset lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Tutkimuksessani tarkastelen lastensuojelun perhehoidon sijoitusten purkautumista. Sijoitetulla lapsella on takanaan jo ainakin yksi hylkäämisen kokemus hänen joutuessaan huostaanoton myötä eroon syntymävanhemmistaan. Sijoituksen purkautuminen lisää lapsen traumaattisia kokemuksia. Purkautunut sijoitus on kriisi myös sijaisperheelle.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin tekijöitä, jotka vaikuttavat sijoituksen purkautumiseen sekä tilanteessa esiin nousevia tuen tarpeita perhehoitajien näkökulmasta. Tutkimukseni tavoitteena on myös lisätä tietoa ja ymmärrystä pysyvyyden merkityksestä huostaanotetun lapsen elämässä ja sijaisperheiden tuen roolia tästä näkökulmasta. Toivon, että tuloksia pystytään hyödyntämään sijaishuollossa perhehoidon kehittämisessä.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Mitkä tekijät ovat johtaneet lapsen sijoituksen purkautumiseen?
2. Mitä tukea sijaisperhe on tilanteessa saanut?
3. Miten sijoituksen purkautuminen olisi voitu estää?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Työelämäkumppanini tutkimuksessa on Kuopion kaupungin sijaishuolto. Toimin kouluttajatyöparina sijaisvanhemmuutta harkitsevien ennakoivalmennuksessa. Yhteisissä keskusteluissa sosiaalityöntekijöiden kanssa olemme pohtineet mikä kaikki johtaa sijoituksen purkautumiseen. Tämän teeman valinta opinnäytetyöni

aiheeksi oli selvä jo opintojeni alkaessa. Sopimus opinnäytetyöstä tehtiin jo maaliskuussa 2021. Tutkimuslupahakemuksen jätin 2.3.2022. Kuopion sosiaalityön johdosta pyydettiin tarkennusta suunnitelmaani. Vaatimuksena oli, että korostaisin tutkivani nimenomaan perhehoitajien kokemuksia enkä sijoituksen purkautumista sijaishuollon päätöksen teon kannalta. Tarkensin työni otsikkoa tätä silmällä pitäen. Tutkimuslupa myönnettiin 4.4.2022.

6.1 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähestytään tutkittavaa kohdetta kokonaisvaltaisesti pyrkien selvittämään sen ominaisuuksia ja merkityksiä. Tilaa annetaan tutkittavien henkilöiden kokemuksille ja näkemyksille ja pyritään selvittämään heidän asialle antamia merkityksiä. (Vilka, 2021, s. 11.)

Toteutin tutkimuksen teemahaastatteluna. Sen edellytyksenä on aihepiirin ja haastateltavien tilanteen tunteminen. Haastattelurungon (liite 1) laadin teoreettisesta taustoituksesta ja tutkimuskysymyksistäni muodostuneiden teemojen ympärille. Teemahaastattelussa on määritelty teemat, joita käsitellään ja yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee keskustelun omaisesti suunniteltujen teemojen varassa. Teemahaastattelua voi pitää puolistrukturoituna haastatteluna. Se on avointa haastattelua strukturoidumpi, mutta väljempi ja joustavampi kuin lomakehaastattelu. Osittain strukturoitujen haastattelun toteutustapaa ei ole tarkasti määritelty. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 47–48.) Tämä sopi hyvin omaan tutkimukseeni, jossa pyrin huomioimaan haastateltavien omat kokemukset ja annoin haastattelussa tilaa vapaalle puheelle. Samat teemat käytiin läpi kaikissa haastatteluissa, mutta järjestys vaihteli kuten myös tarkentavien kysymysten muoto ja määrä. Vaihtelua oli myös siinä, miten laajasti mistäkin teemasta puhuttiin.

Haastateltavat olivat perhehoitajia ja oma perhehoitajuus taustani huomioiden kyseessä on sisäpiirihaastattelu. Sisäpiiriläisyys syntyy, kun haastattelijaa ja haastateltavia yhdistää jokin tekijä, joka erottaa heidät laajasta ihmisjoukosta tai kun

tutkija tutkii ryhmää, jonka toimintaan hän on osallistunut ja jonka näkemykset hän jakaa. Haastattelutilanne on erityinen ja perustuu haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutukseen. Kahden sisäpiiriläisen vuorovaikutus on usein heti mutkatonta. Jaettu ymmärrys tutkittavasta asiasta, tutut koodit ja kieli voivat edesauttaa luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä haastattelutilanteessa. Tutkijan haastatettava tehtävä on pysyä tilanteen tasalla ja pitää keskustelu asiassa. Haastattelijan on tärkeä muistaa, että sisäpiiriläistenkin välillä on eroja. Tutkijan on oltava valmis muuttamaan ennakkokäsityksiään ja reflektion avulla tunnistettava oma asemansa ja sitoumuksensa, etteivät ne nouse tiedon tuottamisen esteeksi. (Juvonen, 2017, s. 398–404).

6.2 Aineiston keruu

Sijaishuollon työntekijät esittävät haastattelupyynnön perheille, joissa sijoitus on purkautunut ja lapselle on etsitty uusi sijaishuoltopaikka. Tutut perhehoitajat, joiden kanssa minulla oli edelleen yhteydenpitoa, rajattiin pois tutkimuksesta. Haastattelupyynnöt esitettiin seitsemälle perheelle. Osalle perhehoitajista lähetettiin kirjoittamani tiedote, jossa kerron opinnäytetyöstäni ja omasta taustastani (liite 2). Osa sai tiedot suullisesti sosiaalityöntekijältä. Kahteen perhehoitajaan olin itse suoraan yhteydessä sovittuani asiasta sosiaalityöntekijän kanssa.

Haastatteluja tein loppujen lopuksi viisi. Otoksen laajuuteen vaikuttivat monet seikat. Sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan sisältyy monenlaista ja haastateltavien kyseleminen opiskelijan lopputyöhön ei ymmärrettävästi ole kiireisin ja tärkein. Toisaalta sijaisperheiden elämä on täyttä ja ajan löytäminen haastattelulle tai edes yhteydenottoon vastaamiselle oli jo pitkä prosessi. Lisäksi aikataulua venytti sairastapaukset. Haastattelut toteutuivat aika välillä 7.4.–17.5.2022. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelutilanne muodostuu tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutuksesta (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 47). Tarkoitukseni oli haastatella kaikki henkilökohtaisella tapaamisella. Haastateltava sai määrittää itse missä haastattelu tehdään. Kolme haastattelua kävin tekemässä perhehoitajan kotona, yksi tehtiin työpaikallani ja yksi etäyhteydellä. Kaikkien kanssa kävin ennen haastattelun aloittamista vielä läpi, mistä on kyse ja miten aineiston kanssa toimin. Yksi

haastateltava toivoi teemoja etukäteen nähtäväksi ja ne lähetin hänelle sähköpostilla.

Haastattelut äänitin puhelimella ja litteroin tekstitiedostoiksi. Haastattelujen sijoittuminen pitkälle aikavälille mahdollisti sen, että sain litteroinnin tehtyä aina ennen seuraavaa haastattelua. Etähaastattelu tehtiin Teams-sovelluksella. Tallenteseen sisältyi litteroitu tekstitiedosto, johon en täysin luottanut. Kuuntelin tallenteen läpi ja samalla seurasin sovelluksen tekemää litterointia. Jouduin korjaamaan tekstiä useassa kohdassa. Sovellus ei tunnistanut kaikkia puhekielen ilmaisuja tai murre sanoja.

Litteroin äänitteet melko sanatarkasti jättäen pois tilkesanat. Tauot merkitsin välimerkeillä, koska ne toivat esiin vastauksen antamiseen liittyvää pohdintaa. En merkannut muistiin äänensävyjä tai dokumentoinut muita havaintoja haastateltavan tunnetilasta. Haastattelussa esiin tulleet henkilöiden tunnistettavat tiedot anonymisoin esimerkiksi korvaamalla nimet henkilön roolia ilmentävällä sanalla kuten puoliso. Samoin paikan nimet ja sukupuoli viittaavat ilmaisut korvasin yleisillä ilmauksilla, esimerkiksi tyttö tai poika ilmaisut sanalla lapsi. Aineistoa kertyi tallenteina kuusi tuntia 20 minuuttia ja tekstinä 37 sivua.

6.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, joka sopii kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Sisällönanalyysin avulla saadaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Aineisto on tärkeä järjestellä johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi on apukeino tarkastella saatua tietoa ja tutkimuksen varsinainen tulos syntyy johtopäätöksistä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi lähtee liikkeelle aineistosta, mutta käsitteellistämisen vaiheessa käytetään valmista teoriaa sen sijaan, että käsitteet luotaisiin aineistosta. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 117–133.) Minä palasin tietoperustaan sisällönanalyysin eri vaiheissa ja myös etsin uutta tietoa haastatteluissa nousevista teemoista.

Sisällönanalyysia aloittaessani luin aineiston toistuvasti. Ensimmäiseksi seuloin aineistoa haastattelurungon teemoja hyödyntäen käyttämällä apuna värikoodausta ja alleviivauksia. Seuraavassa vaiheessa sisällönanalyysiä oli pelkistäminen ja epäolennaisen karsiminen pois aineistosta. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 123–124) mukaan pelkistämisvaiheessa on hyvä huomioida, että yhteen haastateltavan ilmaukseen voi sisältyä useampi pelkistetty ilmaus. Listasin pelkistetyt ilmaisut teemojen alle ja lisäksi tein listan analyysirungon ulkopuolelle sijoittuvista ilmaisuista. Listojen avulla laskin ilmaisujen yhteneväisyyksiä ja eroja. Seuraavassa vaiheessa jaoin aineiston alaluokkiin kooten samankaltaiset ilmaisut omiin luokkiinsa. Näistä luokista sain muodostettua vastauksia tutkimuskysymyksiini.

7 TULOKSET

Tutkimukseen osallistuneissa perheissä kaikissa sijoitus oli kestänyt useita vuosia ennen purkautumista. Sijoitusten kesto vaihteli 2,5–11,5 vuoden välillä. Suurimmalla osalla oli sijoitettuna useampi lapsi ja suurin osa toimii edelleen sijaisperheenä. Kaikki perheet olivat osallistuneet sijaisvanhemmuutta harkitseville tarkoitettuun PRIDE ennakkovalmennukseen.

Tulosten käsittelyssä esiin nostamissani suorissa lainauksissa olen vaihtanut murre sanat yleiseen puhekieleen muuttamatta asiasisältöä. Tällä haluan varmistaa vastaajien yksityisyyden suojan.

7.1 Sijoituksen purkautumiseen vaikuttavia tekijöitä

Sijoituksen purkautumiseen vaikuttavista tekijöistä hahmottui kolme luokkaa a) sijoitettuun lapseen b) yhteistyöverkostoon ja c) sijaisperheen tilanteeseen liittyvät tekijät. Tässä tutkimuksessa ei tullut esiin vaikuttiko joku tekijä toisia enemmän.

Lapseen liittyvistä tekijöistä esiin nousivat lapsen haastava käytös ja tarvitsevuus. Kaikille perheille oli selvää lapsen erityisyys jo sijoitusta suunniteltaessa tai se oli selvinnyt jo lyhyen yhdessä asumisen jälkeen. Yhteistä kaikissa haastattelemissani perheissä oli myös se, että vaikeuksia oli ollut sijoituksen alusta asti tavalla tai toisella. Kuvaan seuraavassa ongelmia mitä haastattelussa tuli esille lapseen liittyen erittelemättä tarkemmin, kuinka monella lapsella kyseistä toimintaa ilmeni. Lapsen käytös oli vauhdikasta ja uhmakasta. Lapsella oli tunnesäätelyn ongelmia, hän raivosi pitkiä aikoja ja rauhoittuminen oli vaikeaa. Hän satutti itseään ja muita perheenjäseniä tai lemmikkieläintä sekä tuhosi omaisuutta. Lapsella oli psyykkisiä oireita, kuten harhaisuutta ja pelkotiloja. Kaikki tutuista rutiineista poikkeava oli se sitten mukavaa tai ikävää aiheutti voimakkaita reaktioita. Lapsi reagoi voimakkaasti syntymävanhempien tapaamisiin. Tapaamisten jälkeen lapsi oli itkuinen ja takertuva, nukkuminen oli rauhatonta, lapsella oli ummetusta.

Lapsi tuli sillä ajatuksella, että hän on aika rikkinäinen, istuu seinään päin eikä puhu, yöt huutaa – – tutustumistapaamisilla oli vilkas ja levoton – –

Illat olivat tosi vaikeita, sellaisia raivokohtauksia ja itkemistä ja huutamista. Hän satutti muita tai yritti satuttaa itseään – –

Kun näki, että sitä vauhtia on, niin tehtiin kiva temppurata ja kuperkeikkoja luvan kanssa, mutta saman tien piti satuttaa toista – –

Perheet kuvailivat elämän ennen purkautumista olevan kaukana tavallisesta lapsiperheen arjesta. Lapsen oireiden rajuus vaikutti kaikkiin perheenjäseniin ja kodin ilmapiiriin.

Vasta oikeastaan jälkikäteen herättiin siihen, miten varpaillamme jouduimme olemaan sen lapsen kanssa – – kaikki muut lapset jäivät ihan vaille aikuista – –

Meidän keinoillamme ja saadulla avulla ei riittävästi saatu korjattua sitä tilannetta, että kaikilla olisi ollut turvallinen olo – – Koko perhe oli uuvuksissa ja sellaista niin sanotusti tavallista arkea ei oikeastaan enää ollut ollenkaan – –

Toisena ryhmänä purkautumiseen liittyvistä tekijöistä nousivat esiin vaikeudet yhteistyöverkostossa. Tässä esiin nousseet asiat eivät olleet niin yhtenäisiä kuin lapsen liittyvissä tekijöissä. Joissakin perheissä yhteistyö lapsen syntymävanhempien kanssa oli vaikeaa. Vanhempi ei ollut hyväksynyt sijoitusta eikä voinut antaa lapselle lupaa kiintyä uuteen perheeseen. Toisissa perheissä nähtiin, että yhteistyössä oli eri vaiheita. Välillä kaikki sujui ja välillä oli vaikeauksia. Joissakin tapauksissa yhteys syntymävanhempaan oli ajoittain kadoksissa. Kaikki haastateltavat toivat esiin syntymävanhemman voinnin vaikutuksen lapseen.

Yhteistyö lapsen läheisten kanssa sujui välillä hyvin ja oli iso voimavara puolin ja toisin ja sitten taas välillä on mennyt huonommin – –

Vanhempi on ollut hyvin vaihtelevasti lapsen elämässä mukana – – jossakin vaiheessa meni vuosiakin, ettei hänestä kuulunut mitään.

Tulin vihaiseksi, kun sanottiin, että vanhempien välillä on ristiriitoja – – emme me olleet aiheuttamassa ristiriitoja – – olisi pitänyt huomioida, että yritimme tehdä yhteistyötä henkilön kanssa, joka oli mielenterveydeltään epätasapainossa ja käytti päihteitä.

Yhteistyöongelmia suhteessa sosiaalityöntekijöihin aiheuttivat työntekijöiden vaihtuvuus ja sen myötä toimintalinjojen muuttuminen. Sovitut asiat eivät toteutuneetkaan työntekijän vaihduttua. Useampi perhehoitaja oli kohdannut vähätelystä ottaessaan puheeksi lapsen vaikeudet. Purkautumisen tullessa ajankohitaiseksi perhehoitajat olivat kokeneet sosiaalityöntekijän ja sijaishuollon johdon asenteen hyökkääväksi ja syyllistäväksi. Kokemuksia oli vastakkainasettelusta ja yhteiskumppanin sijaan perhehoitaja oli kokenut olevansa asiakkaan asemassa.

Se meni ihan syyttelyksi, että jos ette pärjää niin lapset pitää ottaa pois – – kyllä sijaisvanhempien on pärjättävä – –

Meillä vaihtui tosi paljon työntekijät, sekin oli vaikeaa, kun oli vaikka minkälaista työntekijää ja sai olla puolustus kannalla – –

Yhteistyöstä oli myös hyviä kokemuksia. Erään haastateltavan mukaan oli tuurista kiinni, millaisen sosiaalityöntekijän sai. Joidenkin kanssa yhteistyö oli helppoa ja perhehoitaja koki tulleen ymmärretyksi. Sosiaalityöntekijään pystyi olemaan yhteyksissä matalalla kynnyksellä ja soittopyyntöihin vastattiin. Jollakin

oli kokemus, että työntekijällä oli riittävästi aikaa myös keskustella asiasta, kun itsellä oli siihen tarvetta.

Sosiaalityöntekijä oli kyllä hyvin tavoitettavissa ja pääosin hänet sai kiinni.

Nykyiselle työntekijälle voin sanoa suoraan miltä tuntuu ja hän osaa sen ottaa vastaan – – aina voin soittaa, ei tarvitse miettiä.

Yhteistyö lasten psykiatrian hoitotahon kanssa sai pääosin kiitosta. Lapsille oli järjestynyt monenlaisia tutkimuksia ja läheteitä terapiaan. Vaikka varsinkin nuorempien lasten kohdalla diagnoosien tekeminen vei aikaa eikä diagnoosin selvitä arjessa mikään muuttunut, perheet kokivat tullessa kuulluksi ja ymmärretyiksi hoitohenkilökunnan taholta.

Pelkästään se, että oli sitä ymmärrystä ja lapsella turvallinen paikka käsitellä niitä asioita – –

Kolmantena ryhmänä sijoituksen purkautumiseen vaikuttavista tekijöistä oli sijaisperheen elämäntilanne. Kaikissa perheissä oli useampia lapsia. Sijaisvanhemmat kokivat, että muut lapset perheessä jäivät vaille tarvitsemaansa huomiota, kun vähintään toisen vanhemman aika meni kokonaisuvaltaisesti yhden lapsen kanssa. Joissakin tilanteissa molemmat vanhemmat tarvittiin tämän lapsen ympärille ja perheen isoimmat lapset joutuivat huolehtimaan pienimmistä. Perheen muiden lasten palaute ja oireilu oli herättänyt jotkut sijaisvanhemmat pohtimaan sijoituksen purkamisen mahdollisuutta. Kaikissa perheissä vähintään toinen vanhemmista työskenteli kodin ulkopuolella. Osa perhehoitajista oli välillä töissä muualla perhehoitajuuden lisäksi ja välillä joitakin ajanjaksoja päätoimisena perhehoitajana. Kaikenlaiset muutokset perheen kokoonpanossa vaikuttivat sijoitetun lapsen vointiin. Joissakin perheissä remontointiin taloa muuttuneen kokoonpanon tarpeisiin heti sijoituksen alkutaipaleella. Laaja yhteistyöverkosto lapsen ympärillä koettiin välillä myös kuormittavana.

Lapset eivät pystyneet nukkumaan samassa huoneessa, kun pitivät toisiaan hereillä, niin me aloimme sitten rakentamaan lisää makuuhuoneita siinä – –

Vaikka olen tosi kiitollinen siitä tuesta mitä saatiin, niin jossain vaiheessa se ehkä jopa kuormitti enemmän. Jokainen uusi kohtaaminen aiheutti lapsessa voimakkaat reaktiot – vaati aikamoista aikatauluttamista – se monessa paikassa kulkeminen ja aina uudelle ihmiselle tilanteen selvittäminen.

Tiivistetysti purkautumisen taustalla vaikuttivat kolmenlaiset tekijät. Sijoitettuun lapseen liittyviä tekijöitä olivat lapsen haasteellinen käytös ja hänen tarpeensa vanhemman jatkuvalla ohjauksella. Yhteistyöverkoston liittyviä tekijöitä olivat ongelmallinen suhde sijoittaja viranomaisiin ja lapsen läheisiin. Kolmantena tekijänä purkautumisen taustalla oli sijaisperheen tilanne, kuten monilapsisuus ja muutokset perheen kokoonpanossa.

7.2 Sijaisperheiden saama tuki

Kaikki haastateltavat olivat käyneet ennen sijaisperheeksi ryhtymistään Pride valmennuksen. Valmennuksesta saatua antia pidettiin riittämättömänä suhteessa siihen, millaiseksi perhehoitajuus on osoittautunut. Haastateltavilla oli kuitenkin ymmärrys siitä, että ennakkoon kaiken mahdollisen tiedon omaksuminen on mahdotonta. Valmennuksen hyvinä vaikutuksina pidettiin sen sosiaalista ulottuvuutta. Valmennus tapahtuu ryhmässä ja muiden kanssa yhteisen asian pohtiminen koettiin antoisana. Valmennus koettiin myös tärkeänä henkilökohtaisena prosessina ja hyödyllisenä käydä yhdessä puolison kanssa. Eräs haastateltavista ehdotti jonkinlaista kertauskurssia muutaman vuoden sijaisvanhempana toimimisen jälkeen.

Sijaisperheiden esille tuomia tukimuotoja olivat työnohjaus, erilaiset perhehoitajille tarkoitetut ryhmät ja mahdollisuus vapaaseen. Työnohjausta olivat saaneet lähes kaikki haastateltavista ja moni toi esiin työnohjauksen merkityksen oman jaksamisen tukena. Yhdelle haastatelluista oli annettu mahdollisuus käydä työnohjauksessa normaalia tiheämmin, kun tilanne perheessä oli tuntunut erityisen kuormittavalta. Kaikki eivät olleet saaneet työnohjausta säännöllisesti ja osalle sitä oli järjestetty perhehoitajan pyynnöstä. Eräs sijaisvanhempi koki, että työnohjauksen pitäisi olla pakollinen kaikille. Sitä ei automaattisesti sijoittaja taholta

tarjota ja osa oli etsinyt työnhajaajan itse. Mahdollisuus vapaaseen oli järjestetty lähes kaikissa perheissä, ja joku oli saanut lisävapaapäiviä oman palautumisen tueksi.

Taloudellinen tuki tuli esille haastatteluissa vain vähän. Kaksi perhehoitajaa mainitsi, että sijoitettavan lapsen hoitopalkkiota oli korotettu lapsen vaativan hoidon perusteella. Myöskään tiedollinen tuki ei keskusteluissa tullut esille merkittävänä tukimuotona. Jotkut mainitsivat käyneensä erilaisissa perhehoitajille suunnatuissa koulutuksissa. Eräs haastateltavista koki, että nimenomaan tietoa kiintymyssuhteesta ja sen häiriöistä hän olisi kaivannut enemmän. Vertaistuki koettiin tärkeäksi tukimuodoksi. Sitä oli saatu sekä omien verkostojen kautta että järjestetysti.

Minulla on koko ajan onneksi ollut sama työnhajaaja ja se on varmaan ollut sellainen missä minä olen saanut purettua kaikki – –

Tämä perhehoitajuus on niin erityinen juttu, että kyllä vertaistuki on se, oli se nyt mitä tahansa – – minulla on ne omat verkostot tuttuja perhehoitajia.

Sijoituksen purkautuminen oli monelle perheelle samaan aikaan helpotus, mutta myös suuri suru. Ne keillä oli työnhajaus, pystyivät työstämään sitä siellä. Jollekin oli tarjottu Perhehoitoliiton järjestämää tukiviikonloppua Riittävän hyvä sijaisvanhempina – sittenkin. Se on ammatillisesti ohjattu viikonloppu toipumisen tueksi sijoituksen katkeamisen jälkeen. Se ei tuntunut perheen mielestä kuitenkaan oikealta tavalla käsitellä asiaa. Eräälle perheelle järjestettiin perhehoitajan pyynnöstä kriisityönhajausta muutaman kerran. Monet perhehoitajista olivat jääneet kaipaamaan tukea sosiaalityöntekijältä. Heidän mielestään työntekijät eivät ehkä ymmärtäneet miten iso asia oli yhden perheenjäsenen pois lähteminen muille perheenjäsenille ja myös sijaisperheen läheisille. Oli myös kokemus siitä, että oma uupumus oli niin syvä, että minkäänlaista tukea ei olisi pystynyt ottamaan vastaan, vaikka sitä olisi tarjottukin.

Ei siinä mitään keskusteltu, puhuttiin vain sijaishuolto paikan muutoksesta, mutta ei missään purettu sitä, mitä se teki meidän perheellemme – – siinä tapahtui perheen rikkominen eikä vain sijaishuolto paikan muutos.

En oikein tiedä saatiinko me mitään tukea – – enemmän tuli sellainen tunne, että kauheasti aiheutti työtä tämä sijaishuoltopaikan muutos ja muu – –

Kaikkiin sijaisperheisiin oli kohdistettu tukitoimia. Tukimuodot vaihtelivat kuten myös se miten hyödylliseksi saatu tuki oli koettu. Jotkut tarjotut tukitoimet jäivät käyttämättä, koska aika ei ollut sopiva tai tukimuoto koettiin vääräksi.

7.3 Sijoituksen purkautumisen estäminen ja purkautumisen merkitys

Yhtä lukuun ottamatta kaikista tutkimuksessa mukana olleista purkautuneista sijoituksista oli kulunut aikaa jo useampi vuosi. Tuen teema sijoituksen purkautumisen estämiseksi ei noussut haastatteluissa merkittäväksi puheenaiheeksi. Kysymykseen mistä olisi ollut apua, perhehoitajat suhtautuvat empien. Moni sanoi, ettei osaa vastata tähän. Joku toivoi, että olisi päässyt lapsen kanssa DDP-terapiaan. DDP eli Dyadic Developmental Psychotherapy on kehitetty kiintymystrauhojen hoitoon. Suomennettu termi on vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia, mutta yleisesti käytetään DDP-terapia ilmaisua. Esille tuli myös toive, että syntymävanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyötä tuettaisiin enemmän. Kokemus oli, että vastuu yhteistyön edistämisestä ja kannattelusta jää kokonaan perheiden varaan. Myös lastensuojelujärjestelmää ja työntekijöiden tulkintaa lapsen suojelusta kritisoitiin. Muutamilla oli kokemus, ettei lasta suojeltu tarpeeksi ja yhteydenpito tapa vanhempien kanssa näyttäytyi perhehoitajille lapsen traumaa syventävänä. Työnohjausta ehdotettiin pakolliseksi kaikille perhehoitajille ja mentorin kanssa työskentelyä olisi oltu valmiita kokeilemaan.

En tiedä vielä kukaan mikä olisi ollut paras tai oikeanlainen tuki – –

On suuri riski, ettei hänen psyykensä kestä, kun on ollut niin repeileistä pienestä pitäen eikä häntä sitten suojattu tarpeeksi ja se on repinyt enemmän häntä rikki, että mekin teimme virheitä, mutta kyllä rakenteet olivat kanssa aivan pielessä – –

Haastateltavat toivoivat mahdollisuutta käsitellä sijoituksen purkautumista jälkikäteen. Tähän toivottiin kehiteltävän joku malli, joka toteutettaisiin kaikkien

purkautuneiden sijoitusten kohdalla. Käsittely tapahtuisi jonkun ammattilaisen johdolla ja mukana olisi koko sijaisperhe ja myös heidän läheisiään.

Haastattelu nosti monella tunteita pintaa, vaikka tapahtuneesta oli kulunut aikaa. Moni toi esille, että eroon joutuminen lapsesta on loppumaton suru. Osalla perheistä yhteydenpito pois muuttaneeseen lapseen oli estetty ja osalla perheistä oli edelleen yhteys lapseen. Useassa perheessä oli tilanne, että elämää perhehoitajana jatkettiin muiden sijoitettujen lasten kanssa. Joihinkin perheisiin oli tullut purkautuneen sijoituksen jälkeen uusia sijoituksia. Osa koki, että vaikka uusi sijoitus voisi olla mahdollinen joskus tulevaisuudessa, toipumiseen tarvittiin vielä aikaa.

Olen kauhean surullinen ja huolissani lapsesta, kun ei saada pitää enää yhteyttä emmekä me saaneet käsitellä yhdessä sitä – – pystyn sen kanssa nyt elämään, mutta en pääse siitä, että jouduin eroon siitä lapsesta, sitä itkua ei poista mikään – –

Se, että lapsi on halunnut edelleen olla osa tätä perhettä, se on pehmittänyt sitä alun järkytystä ja koen, että tämä on saatu käännettyä positiiviseksi meille kaikille.

Haastatteluissa ei tullut esiin, millaisen avun perhehoitajat olisivat kokeneet hyödyllisimmäksi. Lastensuojelujärjestelmää ja sosiaalityöntekijöiden toimintatapoja kohtaan esitettiin kritiikkiä sekä kehittämisehdotuksia.

8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS

Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Opinnäytetyötä koskevat eettiset suositukset ovat olleet ohjenuoranani prosessin eri vaiheissa. Tutkimustani varten hain tutkimusluvan Kuopion kaupungilta. Ennakkotiedon ja haastattelupyynnön opinnäytetyöstäni perhehoitajille välitti työelämän yhteistyötahon työntekijä. Haastatteluun suostuminen oli täysin vapaaehtoista. Osa

haastateltavista sai tekemäni kirjallisen tiedotteen, jossa kerrottiin tutkimuksen tavoitteista ja tulosten käyttötarkoituksesta. Varmuuden vuoksi kävin vielä ennen haastattelun aloittamista kaikkien kanssa läpi, miten varmistan yksityisyyden suojan ennen tutkimuksen julkaisemista.

Oletin, että suostumalla haastatteluun henkilö on lähtökohtaisesti valmis puhumaan aiheesta. Sijaisvanhemmuutta itsessään voi pitää tutkimusaiheena sensitiivisenä ja kokemukseni mukaan sijoituksen purkautumiseen voi liittyä erityistä surua ja traumaa. Haastateltavilla oli lupa keskeyttää haastattelu, jos asiasta puhuminen tuntui liian vaikealta. Haastattelu oli vuorovaikutustilanne, jossa annoin tilaa tunteille yrittäen toimia mahdollisimman hienotunteisesti ja empaattisesti.

Olen itse toiminut pitkään perhehoidon kentällä monissa rooleissa, perhehoitajana, kouluttajana, mentorina, vertaisryhmän ohjaajana sekä viimeiset vuodet palkkatyössä perhehoidon ohjaajana. Tiedostin etukäteen riskit, jotka liittyivät haastattelutilanteessa mahdollisesti syntyviin rooleihin. Minulla ei ole kokemusta keskeytyneestä sijoituksesta, joten tutkimustehtävän suhteen saatoin olla uteliiaan avoin. Pyrin välttämään aktiivista kommentointia ja keskityin kuuntelijan rooliin. Koin omasta kokemuksestani olevan hyötyä siinä, että sijaisperheen arki yhteistyöverkostoineen oli minulle tuttua eikä haastateltavien tarvinnut selittää, mistä on kysymys. Puhuimme haastateltavien kanssa ”samaa kieltä”.

Aiheen sensitiivisyyteen liittyen pidin erityisen tärkeänä, että tulokset käsitellään ja julkaistaan niin ettei kenellekään koidu osallistumisesta mitään haittaa. En kerännyt aineistoon mitään henkilötietoja. Muilla kuin minulla ei ollut missään vaiheessa mahdollisuutta päästä aineistoon käsiksi. Opinnäytetyöprosessin päätyttyä aineisto hävitetään. Haastatteluissa tuli esiin välillisesti tunnistettavia tietoja lapsista ja yhteistyökumppaneista, mutta nämä tiedot anonymisoin huolellisesti. Tutkimusjoukkoni oli sen verran suppea, että tulosten raportoinnissa harkitsin tarkkaan miten ilmaisen asiat niin, ettei niitä voi yhdistää kenenkään henkilöön. Tarkoituksellisesti olen käyttänyt epämääräisiä ilmaisuja kuten usea tai moni täsmällisten lukumäärien sijaan.

Tutkimuksen luotettavuutta käsitellessä käytetään yleisimmin termejä validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti ilmaisee sen, miten hyvin tutkimuksessa on tutkittu sitä mitä oli tarkoitus tutkia. Reliabiliteetti ilmaisee tutkimustulosten toistettavuutta. Useassa laadullisen tutkimuksen oppaassa kritisoidaan käsitteiden käyttöä ja ehdotetaan niistä luopumista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 160–161.) Tarkastelen kuitenkin soveltuvin osin näiden käsitteiden avulla oman tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimuksen lopputulos antaa vastauksia tutkimuskysymyksiin, mutta otos on toisaalta melko pieni eikä täysin luotettavia johtopäätöksiä voi tästä tutkimuksesta tehdä.

Huomasin tuloksia kootessani, että olisin voinut joissakin kohdin tehdä enemmän tarkentavia kysymyksiä. Antamalla haastateltaville vapauden puhua siitä mitä heillä oli sydämellään, en saanut kaikilta ihan vertailukelpoisia vastauksia. Toisaalta pidin tärkeänä, että he saivat puhua siitä minkä itse olivat kokeneet merkityksellisenä. Tutkimuskysymykseen miten purkautuminen olisi voitu estää olisi ollut syytä keskittyä enemmän. Koen, että tähän kysymykseen sain hatarimman vastauksen. Haastateltavat pohtivat mikä tuki olisi heitä auttanut. Keskusteluiden perusteella en voi tehdä johtopäätöstä, että tiettyä tukea järjestämällä olisi estetty sijoituksen purkautuminen. Tässäkin kohtaa olisin voinut johtaa haastattelua tietoisemmin. Pohdin myös, millainen vaikutus lopputulokseen oli sillä, miten haastateltavat valikoituivat tutkimukseen. Sosiaalityöntekijöillä oli tieto perheistä, joissa sijoitus on purkautunut ja hän esitti pyynnön valitsemilleen perheille. Kaikille perheille, joissa purkautuminen oli tapahtunut ei pyyntöä esitetty. Mitkä muut ehkä huomaamattomat kriteerit vaikuttivat siihen, keneen oltiin yhteydessä. Miten tulokset olisivat olleet erilaiset, jos perheitä olisi haettu avoimella haulla.

Tutkimuksen aihe oli itsellenikin koskettava, mutta silti yllätyksenä tuli miten syvästi kuulemani vaikutti omiin tunteisiin. Menetin hetkeksi luottamukseni koko lastensuojeluun. Litteroinnin jälkeen tarvitsin pitkän ajan ennen kuin pystyin aloittamaan sisällönanalyysia. Tuloksia kuvatessa palasin toistuvasti aineistoon ja varmistelin että tein oikeita tulkintoja. Pelkäsin, että oma synkistynyt suhteeni sijaishuollon onnistumisen mahdollisuuksiin värittää tutkimustulosten raportointia. Tunnistin myös omaa, jonkinlaista epäröintiä raportoidessani kohtia, joista olin itse eri mieltä kuin haastateltava. Tässä kohtaa erityisesti harmittelin raportin

loppuvaiheen kirjoittamisen ajoittumista kesälle, koska kaipasin ohjausseminaarien antamaa tukea.

Alhainen reliabiliteetti voi viitata virheelliseen mittavälineeseen tai vääriin tulkitoihin. Satunnaisvirheitä on vaikea välttää tai jälkikäteen osoittaa. Haastateltava voi muistaa jonkin asian väärin tai ymmärtää kysymyksen toisin kuin tutkija on sen ajatellut. Toisaalta esimerkiksi litterointiin ja tallentamiseen liittyviä virheitä voi ehkäistä huolellisella työllä. Haastattelututkimuksen toistettavuus on kaiken kaikkiaan kyseenalaista, koska tutkimuskohteena on ihmiset ja heidän subjektiiviset sekä muuttuvat käsityksensä todellisuudesta. Jos siis ajatellaan, että ihmisen käyttäytyminen vaihtelee riippuen ajasta ja paikasta, ei ole todennäköistä, että tutkimuksen toistolla saadaan sama lopputulos. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s.185–186.) Tutkimuksen luotettavuutta olen pyrkinyt vahvistamaan mahdollisimman tarkan tutkimuksen toteuttamisen sekä tulosten ja analysoinnin kuvaamisen avulla.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin tekijöitä, jotka vaikuttavat sijoituksen purkautumiseen lastensuojelun perhehoidossa. Tavoitteena oli selvittää perhehoitajien kokemuksia purkautumisen yhteydessä sekä kartoittaa heidän saamaansa tukea. Tarkoitus oli myös löytää keinoja, jolla purkautuminen olisi voitu estää.

Sijoituksen purkautumiseen olivat vaikuttaneet monet tekijät yhtä aikaa. Haastatteluissa puhutti eniten sijoitettuun lapseen liittyvät tekijät. Tähän tutkimukseen osallistuneiden perheiden kohdalla sijoitus oli kestänyt useita vuosia ennen purkautumista. Tästä voi päätellä, että perhehoitajat olivat erittäin sitoutuneita tehtäväänsä. Tämä kävi selväksi myös haastatteluissa. Haastateltavat kuvasivat vahvaa haluaan auttaa lasta ja sinnikästä toivoa tilanteen muuttumisesta paremmaksi. Monenlaista apua oli haettu ja kokeiltu. Kun kuormittava tilanne jatkui

vuodesta toiseen ja oikeanlaista apua ei löydetty, ajatukset lapsesta luopumiseen kypsyivät pikkuhiljaa. Moni perhehoitajista kertoi, että ajatus luopumisesta tuli vasta siinä vaiheessa, kun jollakin tapaa tiedosti perheen muiden lasten tilanteen. Sijoitettavan lapsen eteen oltiin valmiita tekemään kaikki mahdollinen, mutta koko perheen hyvinvointia ei oltu valmiita uhraamaan.

Tuki ja tuen tarpeet sijaisperheissä on vaikeasti ratkaistava yhtälö. Perheiden tarpeet ja tilanteet ovat niin monisyisiä, että yksi tietty tuen malli ei palvele kaikkia. Haastatteluissa perhehoitajat toivat esille monia tukimuotoja, joita perheeseen oli kohdistettu. Täsmällisesti oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea ei ollut kuitenkaan löytynyt. Yksi tuen järjestämistä hankaloittava tekijä on työntekijöiden vaihtuvuus. Jotta perheelle voidaan räätälöidä juuri heidän tarpeisiinsa sopiva tukimuoto, edellyttää se niin sijaisperheen kuin sijoitetun lapsen tuntemista. Vaihtuvuuden lisäksi kyse on resursseista. Miten nykyisillä asiakasmäärillä toteutuu jokaisen lapsen ja sijaisperheen yksilölliseen tilanteeseen perehtyminen. Luottamuksellinen yhteistyösuhde sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan välillä taas mahdollistaa sen, että perhehoitaja voi rehellisesti tuoda esiin tuen tarpeensa. Haastateltavistani vain kaksi kuvasi yhteistyösuhdetta hyväksi.

Monia kehittämistarpeita nostettiin keskusteluissa esiin. Perhehoitajat esittivät toiveen päästä käymään läpi tapahtunutta jonkin ajan kuluttua lapsen pois muutosta. Tarve käydä tapahtunutta läpi tuli esiin myös haastattelutilanteissa. Muut teemat jäivät monessa keskustelussa tämän varjoon. Joillekin perhehoitajille oli tarjottu kriisityönohjausta tai mahdollisuutta muuhun ulkopuoliseen ammatilliseen tukeen. Perhehoitajat itse tuntuivat tilanteessa kaivanneen nimenomaan asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän soittoa tai vierailua, jolloin asiasta olisi saanut puhua kaikessa rauhassa.

Toiveena esitettiin myös, että asiaa olisi käyty läpi sijaisperheen muiden lasten ja sijaisperheen läheisten kanssa. Monet kertoivat, miten suuri järkytys lapsen lähtö oli koko sijaisperheen lähipiirille. Salassapitovelvollisuuden takia syitä ei voi avata tai kertoa lapsen uudesta sijoituspaikasta. Perhehoitajan asianosaisuus päättyy samalla kun sijoitus päättyy.

Sijoitetun lapsen ympärillä oli monenlaisia toimijoita ja lapsen kehitystä oli tuettu erilaisten terapioiden ja muiden tukitoimien avulla. Sijaisperheillä oli kokemus, että saatu tuki ei täysin vastannut heidän tarpeisiinsa. Toisaalta usealla perhehoitajalla oli tunne, että he olivat tehneet kaiken voitavansa lapsen hyväksi. Perhehoitajat kuvasivat sitä, miten vaikea oli hyväksyä ajatus lapsesta luopumisesta, vaikka samalla ymmärsi, että omat keinot ja voimat oli käytetty. Tällaisessa tilanteessa sijoituksen purkaminen on ainut vaihtoehto. Lapsella ja sijaisperheellä oli kuitenkin takanaan yhteisiä vuosia ja jonkinlainen kiintymyssuhde. Lastensuojelulakiin on kirjattu lapsen oikeus pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin. Tämän oikeuden tulee koskea myös sijoituksen aikana syntyneitä ihmissuhteita. Osalla haasteiluista perheistä pois muuttaneeseen lapseen oli säilynyt yhteys ja sitä oli tuettu uudesta sijaishuoltopaikasta. Tämä tukee pysyvyyttä lapsen elämässä.

10 POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteet täyttyivät vain osittain. Sen lisäksi, että sijaisperheiden tuki kysymys jäi vähälle huomiolle, kysymykseni miten estää sijoituksen purkautuminen jäi ilman vastausta. Sijaisperheiltä tuskin voi enempää vaatia, kuin mitä haastattelemani perheet olivat lapsen eteen yrittäneet. Minulla oli turhan idealistinen kuva siitä, miten kaikki lapset voitaisiin sijoittaa perhehoitoon, kunhan sijaisperhe vain saisi riittävän tuen. Tästä ajatuksesta olen joutunut opinnäytetyötä tehdessäni luopumaan. Kyse ei olekaan vain siitä mihin sijaisperhe kykenee tai minkälaista tukea perhe saa. Tietoperustassa esiin tuomani tutkimukset sijaishuollon vaikuttavuudesta olivat omiaan realisoimaan ajatuksiani. Sijaishuollossa kasvaneiden lasten selviytyminen myöhemmin elämässä oli muuhun väestöön verrattuna heikompaa. Kriittinen katse on kohdistettava koko lastensuojelujärjestelmäämme eikä vain usein esiin nostettuun resurssikysymykseen. Pakko on tosin tässäkin kohtaa miettiä, onko sijaishuollossa riittävästi työntekijöitä ja aikaa

sijoitusten suunnitteluun ja harkintaan. Onko meillä riittävästi sijaisperheitä, jotta pystymme valitsemaan juuri lapsen tarpeisiin parhaiten vastaavan perheen?

Jäin pohtimaan mistä perhehoitajalle syntyy tuetuksi tuleminen tunne. Haastattelut korostivat sosiaalityöntekijän yhteydenpidon tärkeyttä. Onkin tärkeää, että perhehoitaja huolineen voi kokea tullessa kuulluksi, mutta miten pitkälle sekään riittäisi tilanteen kriisiytyessä. Minkälainen tuki oikeasti auttaa sijaisvanhempia? Esimerkiksi sijaisvanhemman oletetaan luovan traumatisoituneeseen lapseen kiintymyssuhde ja tarjoavan perhe-elämän avulla eheyttäviä kokemuksia. Suhteen rakentaminen vaatii aikaa ja jatkuvuutta. Miten tällaisten suhteiden syntymistä käytännössä tuetaan? Onko tämä tavoite sopusoinnussa muiden lapsen sijoitusta määrittävien tekijöiden kanssa? Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lapsen paluu syntymäperheeseen on tavoite koko sijoituksen ajan. Jos koko lastensuojelujärjestelmämme olisi erilainen, millainen vaikutus sillä olisi sijoitettujen lasten hoitoisuuteen ja sitä kautta sijaisperheiden mahdollisuuksiin auttaa lapsia.

Aineistosta löytyi paljon mielenkiintoisia asioita, joita olisi halunnut tarkastella lähemmin. Rajaaminen oli vaikeaa, kun kaikki tuntui tärkeältä ja raportoinen arvoiselta. Otokseni oli suppea mihinkään yleistykseen. Perhehoidon tukimuodoista olisi tarpeellista tehdä laajempaa tutkimusta, jotta tuloksia voitaisiin hyödyntää kehittämistyössä. Haastatteluissa tuli esiin koko sijaisperheen huomioimisen tärkeys. Millaisilla resursseilla ja tukimuodoilla se olisi mahdollista? Voisiko tästä näkökulmasta löytää keinoja vaikuttaa sijoituksen pysyvyyteen. Monet yksityiset palveluntarjoajat mainostavat tarjoavansa sijaisperheille vahvaa tukea. Mielenkiintoista olisi selvittää miten heidän tukensa eroaa kunnallisen toimijan tarjoamasta tuesta. Oppia voisi olla otettavissa puolin ja toisin.

Toivon, että opinnäytetyöni avaa näkökulmia lastensuojelun perhehoidon rikkaaseen verkostoon. Keskiössä on lapsi ja lapsen etu, mutta minkälainen ihmissuhteiden verkosto siihen liittyykään. Lapsen edustakin voi olla monta näkemystä. Ainakin sijaisperhe, lapsen syntymäperhe ja sosiaalitoimi lähestyvät sitä omista lähtökohdistaan. Sosionomina on osattava huomioida kaikkien näkökulmat ja kohdattava jokainen yhteistyökumppani kunnioittavasti.

Opinnäytetyön tekeminen sai minut tarkastelemaan kriittisesti vallitsevia tapoja tehdä lastensuojelutyötä. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut vuosi vuodelta. Miten uusimmat tutkimukset sijaishuollon vaikutuksista tulevat vaikuttamaan tähän? Millaisia uusia tapoja toteuttaa lastensuojelutehtävää ja tukea perhettä voimme löytää, kun sijoittamisen hyödyllisyydestä ei ole takeita? Miten vihdoinkin saisimme siirrettyä lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäiseviin toimiin? Opinnäytetyö herätti minussa enemmän kysymyksiä kuin antoi vastauksia.

LÄHTEET

- Araneva, M. (2018). *Lastensuojelun perhehoito*. Alma Talent.
- Araneva, M. (4.3.2021). *Lastensuojelun perhehoito on kahden lain loukussa*. SOSblogi. <https://www.sos-lapsikylya.fi/blog/2021/03/04/lastensuojelun-perhehoito-on-kahden-lain-loukussa/>
- Dozier, M., Grasso, D., Lindhiem, O., & Lewis, E. (2007). Sijaisvanhemman sitoutumisen merkitys. ”Tämä on minun lapseni” -haastattelun avaimia näkökulmia. Teoksessa J. Sinkkonen, & K. Tervonen-Arnkil (toim.), *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta* (s. 220–240). Duodecim.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino.
- Hoito ja kasvatusta sijaishuollossa. (i.a.). Teoksessa *Lastensuojelun käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatusta-sijaishuollossa>
https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/perhehoiton_tuki
- Huhtanen, R. (2016). *Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto*. Teoksessa Enroos, R., & Heino, T., & Pöso, T. (toim.), *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä* (s. 33–51). Vastapaino.
- Huostaanotto. (23.6.2020). Teoksessa *Lastensuojelun käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Hämäläinen, K. (2012). *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012). Väestöliitto.
- Jussila, H., Ailoranta, A., & Ailoranta, M. (29.3.2022). *Mikä lastensuojelussa on vaikuttavaa?* <https://www.parempaalastensuojelua.fi/fi/uutinen/mika-lastensuojelussa-on-vaikuttavaa>
- Juvonen, T. (2017). Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvoori, J. (toim.). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 398–409). Vastapaino.

- L 263/2015. Perhehoitolaki 20.3.2015/236. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>
- Laurila, A. (2019). *Perhehoidon kipuja*. T:mi Sote Psykologianpalvelu.
- Marjomaa, P., & Laakso, M. (2010). *Terveisiä täältä kodista. Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon*. (Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 17). Pelastakaa Lapset.
- Mitä on lastensuojelu. (i.a.) Teoksessa *Lastensuojelun käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Perhehoito. (i.a.) Teoksessa *Lasten suojelun käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- Perhehoitoliitto ry. (i.a.). *Minustako perhehoitaja. Perhehoidon vahvuudet*. Saatavilla 4.3.2022 https://www.perhehoitoliitto.fi/minustako_perhehoitaja/lasten_ja_nuorten_perhehoito/perhehoidon_vahvuudet
- Perhehoitoliitto ry. (i.a.-a) *Mitä perhehoito on?* Saatavilla 11.3.2022 https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/mita_perhehoito_on
- Perhehoitoliitto ry. (i.a.-b) *Perhehoidon tuki*. Saatavilla 11.3.2022
- Pesäpuu. (i.a.-a). *Mitä Pride valmennus on?* Saatavilla 20.5.2022 <https://pesapuun.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>
- Pesäpuu. (i.a.-b). *Sijais- ja adoptiovanhemman viisi valmiutta*. Saatavilla 20.5.2022 <https://pesapuun.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>
- Puustinen-Korhonen, A., & Pösö, T. (2010) *Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3.
- Saastamoinen, K. (2010). *Lapsen asema sijaishuollossa*. Edita.
- Sijaishuoltopaikan muuttaminen. (i.a.) Teoksessa *Lastensuojelun käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-muuttaminen>

- Sijaisvanhemmaksi. (i.a.-a). *Miten sijaisvanhemmaksi tullaan. Ennen valmennusta*. Saatavilla 16.6.2022 https://www.sijaisvanhemmaksi.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan/ennen_valmennusta
- Sijaisvanhemmaksi. (i.a.-b). *Miten sijaisvanhemmaksi tullaan. PRIDE-valmennus*. Saatavilla 16.6.2022 https://www.sijaisvanhemmaksi.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan/pride-valmennus
- Sinkkonen, J. (2015). Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa J. Sinkkonen, & K. Tervonen-Arnkil, *Lapsi uusissa oloissa* (1. p., s. 148–168). Duodecim.
- Taskinen, S. (2007). *Lastensuojelulaki. Soveltamisopas*. Stakes.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (7.6.2021). *Lastensuojelu 2020. Tilastoraportti 19/2021*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Valkonen, L. (2014). *Sijaisvanhemmat*. Perhehoitoliitto.
- Vilkkä, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-kustannus.

LIITE 1 Teemahaastattelurunko

Tutkimuskysymykset

1. Mitkä tekijät ovat johtaneet lapsen sijoituksen purkautumiseen?
2. Mitä tukea sijaisperhe on tilanteessa saanut?
3. Miten sijoituksen purkautuminen olisi voitu estää?

Taustatiedot:

Perheen kokoonpano? Kauanko sijaisperheenä? Kauanko sijoitus ehti kestää?

Sijaisvanhemmuus

- mitä sijaisvanhemmuus merkitsee
- mikä on ollut antoisaa, mikä yllätti
- mitä eväitä valmennus antoi
- mikä merkitys on ollut yhteisellä matkalla lapsen kanssa

Sijoituksen katkeaminen

- mitkä vaikuttivat/aiheuttivat
- miten pitkä prosessi
- kenen päätös

Tuki

- minkälaista tukitoimia oli saatavilla
- mikä on auttanut, mikä on ollut turhaa
- minkälaista tukea olisi toivonut saavansa

Yhteistyö

- minkälainen verkosto
- miten yhteistyö sujunut
- miten katkeaminen vaikuttanut

Tulevaisuus

- mikä on tilanne nyt
- mitä ajatuksia nyt perhehoitajuudesta
- minkälainen jälki jäänyt

LIITE 2 Infokirje haastateltaville

Hei,

opiskelen Diakonia ammattikorkeakoulussa sosionomiksi (AMK). Opinnäytetyösäni tutkin perhehoidossa katkenneita sijoituksia. Toivon haastateltavaksi sijaisvanhempia, joiden perheessä on sijoitus katkennut suunnittelemattomasti. Tavoitteena on selvittää, minkälaisia tekijöitä sijoituksen katkeamiseen liittyy ja minkälaista tukea tilanne vaatii. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja näkökulmana on kokemusnäkökulma.

Olen itse toiminut perhehoitajana puolisoni kanssa yli 20 vuotta. Tällä hetkellä kaikki lapset asuvat jo omillaan ja meillä on ilo toimia sijaismummolana. Vaitiolovelvollisuus ja salassapito koskevat minua haastattelussa esille tulleiden asioiden suhteen. Äänitän keskustelut. Aineisto käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Tutkimukseen ei kerätä henkilötietoja, mutta nimen ja yhteystiedon tarvitsen haastatteluajankohdan sopimiseksi. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto tuhoetaan. Tuloksissa ei tule esille yksittäiset henkilöt, vaan ilmiöitä kuvataan yleisellä tasolla.

Olen todella kiitollinen jokaiselle, joka jakaa kokemuksensa. Sen lisäksi, että saan opintoni päätökseen, ajatus on, että tuloksia hyödynnetään myös perhehoidon kehittämisessä.

Haastattelut teen helmi-maaliskuun aikana. Keskusteluun on hyvä varata aikaa 1-2 tuntia. Voin tulla teille kotiin tai voimme sopia tapaamisen muualle. Jos herää kysymyksiä, voit olla minuun yhteydessä vielä ennen lopullista suostumusta.

Ystävällisin terveisin
Anne Suvela
puh. 040 515 3753
anne,suvela@student.diak.fi